

SEKSUEEL FUNCTIONEREN NA VERBRANDING VAN HET PERINEUM; EEN PILOT-STUDY^o

C.H. Bangma*, A.B. Mink van der Molen*, H.B.M. van de Wiel**, W.C.M. Weijmar Schultz**

Als onderdeel van een beschrijvend onderzoek naar de gevolgen van verbrandingen van het perineum en de genitalia bij 68 klinisch behandelde patiënten werd een pilot-study verricht naar de psycho-seksuele effecten van deze brandwonden. Aan 15 patiënten werd een eerder ontwikkelde seksuele vragenlijst voorgelegd, die door 5 van hen beantwoord werd. De methode van onderzoek wordt weergegeven. De onderzoekspopulatie, de functionele en somatische resultaten, en de resultaten van het seksuologisch onderzoek worden beschreven. Uit het onderzoek blijkt dat meer onderzoek naar seksueel functioneren bij brandwondpatiënten gewenst is.

Over de psychosociale gevolgen van verbrandingen is relatief weinig bekend. Publicaties over de seksuele gevolgen van dergelijk letsel zijn in de internationale literatuur uitermate schaars. Nederlands onderzoeksmateriaal ontbreekt zelfs volledig. Toch worden alleen al in de Nederlandse brandwondencentra ieder jaar zo'n vijf- tot zeshonderd patiënten met brandwonden behandeld, waarvan in 7% de genitaalregio bij de verbranding betrokken is.

In dit artikel wordt verslag gedaan van een pilot-study naar de seksuele gevolgen van verbrandingsletsel van de perineale gebied, bestaande uit de externe genitalia, de anus, de perianale regio en de regio glutea. Hoewel men dit gezien de locatie wel zou verwachten, worden problemen op seksueel gebied niet beschreven. Niet duidelijk is in hoeverre dit een gevolg is van het werkelijk ontbreken van problematiek dan wel van het ontbreken van gedegen onderzoek. In een enkele studie wordt seksualiteit genoemd als onderdeel van de kwaliteit van het leven (Cobb et al., 1990). In de studies die de behandeling en gevolgen van brandwonden van het perineum als onderwerp hebben wordt seksualiteit in het geheel niet genoemd, ook niet in het kader van somatische problematiek (McDougal et al., 1979; Algahem et al., 1990; Peck et al., 1990). Uit ander onderzoek naar ingrijpende aandoeningen of mutilerende behandelingen van de uro-genitaalregio is bekend dat psycho-seksuele problematiek veelvuldig voorkomt (Weijmar Schultz & van de Wiel, 1991). Behalve van een vermindering van (seksuele) lichaamsfuncties is vaak sprake van een bedreiging van het gevoel van eigenwaarde, met name van het gevoel 'man' of 'vrouw' te zijn.

* Drs C.H. Bangma, uroloog i.o., en A.B. Mink van der Molen, arts, Afdeling Algemene Chirurgie, Zuiderziekenhuis, Rotterdam.

** Dr. H.B.M. van de Wiel, psycholoog, en Dr. W.C.M. Weijmar Schultz, gynaecoloog, Academisch Ziekenhuis Groningen.

Correspondentieadres: C.H. Bangma, Afdeling Urologie, AZ Rotterdam, Dr. Molewaterplein 40, 3015 GD Rotterdam.

^o Geaccepteerd voor publicatie 4 november 1992.

De doelstelling van deze pilot-study was inzicht te krijgen in de gevolgen van brandwonden van het perineum, en zodoende een globaal beeld te vormen van eventuele veranderingen in de seksuele opwindbaarheid en orgasticiteit (arousability), en de beoordeling van het uiterlijk (body-image). Gedurende het onderzoek werden randvoorwaarden als haalbaarheid en relevantie van vervolgonderzoek gaandeweg meer duidelijk.

Methode

Dataverzameling

Patiëntengegevens werden verzameld uit klinische en poliklinische statussen van het Zuiderziekenhuis te Rotterdam. Over de periode 1987 tot en met 1991 werden 68 patiënten met brandwonden aan het perineum behandeld. Gedurende de eerste opname overleden 25 (37%) van hen aan de directe gevolgen van hun brandwonden. Van de overige 43 patiënten was in 7 gevallen de status niet beschikbaar voor analyse. Vervolgens werden 24 van de resterende 36 patiënten schriftelijk uitgenodigd voor een bezoek aan de polikliniek (12 patiënten werden niet aangeschreven: 3 waren overleden, 7 wegens onbekend adres, en 2 vanwege psychische overbelasting). Van patiënten jonger dan 18 jaar werden de ouders aangeschreven om hun kind te begeleiden en de vragenlijsten in te vullen.

Procedure

Het onderzoek bestond uit twee delen: een lichamelijk onderzoek en het invullen van een drietal vragenlijsten. Bij het lichamelijk onderzoek werd inspectie van het perineum verricht, waarbij de visuele resultaten werden vastgelegd. De sensibiliteit van de aangedane en omliggende huid werd getest volgens standaard neurologische onderzoeksmethoden: fijne tastzin door middel van aanraking met de punt van een papieren tissue, en pin-prik discriminatie door middel van aanraking met de twee zijden van een neurologische naald. Het lichamelijk onderzoek werd gecompleteerd met het invullen van een vragenlijst. Deze lijst bevatte items over de functie van het rectum, de anus, de perineumhuid, en de urinewegen.

Het psycho-seksueel functioneren werd in kaart gebracht met een tweetal vragenlijsten, beiden ontwikkeld in het kader van onderzoek naar het effect van behandeling van genitale kanker op het seksueel functioneren (Weijmar Schultz & Van de Wiel, 1991). De seksuele opwindbaarheid werd geoperationaliseerd met behulp van de oorspronkelijke Nederlandstalige versies van de Groninger Arousalability Scale. De beoordeling van het uiterlijk werd geoperationaliseerd met behulp van de Groninger Body Image Scale. De onderzoekers stelden hiervoor de leeftijdsgrens ouder dan 17 en jonger dan 65 jaar. De patiënten kregen schriftelijke informatie over doelstelling en gang van zaken, alsmede de vragenlijsten van te voren toegezonden.

Resultaten

Van de 36 analyseerbare patiënten die niet acuut bezweken aan de directe gevolgen van hun brandwonden was het gemiddelde verbrandingspercentage vergelijkbaar met dat van de totale patiëntenpopulatie met brandwonden die gedurende de bovengenoemde jaren klinisch behandeld werd. De patiënten met perineale brandwonden waren er derhalve wat betreft uitgebreidheid en diepte niet 'ernstiger' aan toe dan patiënten met brandwonden elders op het lichaam.

Van de 11 vrouwen was 6 maal de vulva aangedaan. Bij de 25 mannen had 7 maal het scrotum, en 14 maal de penis een verbranding opgelopen. In de hele groep was 8 maal de perianale huid verbrand, 2 maal de anus, en 15 maal de bilstreek (in combinatie met een bovengenoemd letsel). Tien keer moest er bij de eerste opname een operatie verricht worden aan de genitalia of het perineum. Bij 5 van de 36 patiënten werd tijdens een tweede opname een operatieve correctie doorgevoerd. De operaties varieerden van het aanleggen van een anus praeter naturalis (stoma), het transplanteren van eigen huid naar de brandwond, tot het corrigeren van dermale contracturen.

Van de 24 aangeschreven patiënten ontvingen wij 16 somatische vragenlijsten. Vijftien van de 24 patiënten die uitgenodigd werden voor een polikliniek bezoek waren ouder dan 18 en jonger dan 65 jaar, en kwamen in aanmerking voor het toezenden van de psycho-seksuele vragenlijsten; 13 mannen en 2 vrouwen. Zeven patiënten reageerden in eerste instantie op onze oproep (6 mannen, 1 vrouw). Twee patiënten voelden zich later bij nader inzien toch niet in staat de vragen te beantwoorden. Uiteindelijk bleven 5 mannelijke patiënten over die de psycho-seksuele vragenlijsten hebben ingevuld.

Een bestand van 33 nog in leven zijnde patiënten leverde derhalve uiteindelijk 16 bruikbare somatische vragenlijsten (48%) en 5 bruikbare psycho-seksuele vragenlijsten (15%) op.

Medische problemen

Geen van de patiënten ontwikkelde incontinentie voor faeces of urine. Twee van de 14 patiënten met een penisverbranding bezochten onze polikliniek, waarbij er 1 klaagde over twee kleine jeukende littekens op de dorsale zijde van de penisschacht. Er waren geen afwijkingen te constateren. Drie patiënten hadden een verbranding van de scrotumhuid en 1 patiënt een verbranding van de regio perianalis en billen. Bij 2 van hen was het letsel genezen met littekenvorming en depigmentatie. Er bestonden geen contracturen. Er waren geen somatische klachten in het perineum. Enkele patiënten gaven wel bij neurologisch onderzoek objectiveerbare hyperesthesie van transplantaten elders op het lichaam aan.

Concluderend bestonden er slechts lichte restafwijkingen in de vorm van littekenvorming na verbranding van de genitalia en het perineum.

Seksuele problemen

Seksuele klachten werden bij navraag gedurende het mondelinge contact rond het

lichamelijk onderzoek niet gerapporteerd. Wel werden tijdens dit poliklinisch contact door de patiënten voor het eerst vragen op seksueel gebied gesteld en signalen afgegeven van problemen met het uiterlijk. Bij de ouders van kinderen bestond in enkele gevallen ongerustheid over het al of niet normaal functioneren van de genitalia. Zo gaf een patiënt met uitgebreide verbranding van bovenbenen, billen en rug zonder functieverlies te kennen dat hij zich niet meer in het openbaar in zwembroek durfde te vertonen. Twee jaar na zijn klinische behandeling voelde hij nu de behoefte met een hulpverlener daarover in contact te komen.

Aangezien de grootte van de onderzoekspopulatie statistisch relevante toetsing uitsloot, werd volstaan met inspectie van de vragenlijsten op item-niveau. Hieruit kwam naar voren dat er geen aanwijzingen bestaan voor omvangrijke problemen met betrekking tot de seksuele opwindbaarheid: alle 5 patiënten gaven aan zonder veel problemen erecties te kunnen krijgen en klaar te kunnen komen. Wel bestond de indruk dat de patiënten-groep aanzienlijk lager scoorde op het ervaren van genitale sensaties tijdens seksuele opwinding (een gemiddelde van 47.7 in de patiëntenpopulatie versus een gemiddelde van 60.4 in een op leeftijd gematchte controlepopulatie op de subschaal Genitale Sensatie, lopend van 0-100). Mogelijk bestaan er bij de patiënten met perineum verbrandingen dus wel gevoelsstoornissen, maar zijn deze niet zodanig dat ze seksuele opwindbaarheid wezenlijk beïnvloeden.

Op het gebied van lichaamsbeleving, beoordeeld door de patiënt met behulp van de Groninger Body Image Scale, kon op het eerste gezicht noch in de beoordeling van het belang van lichaamsdelen, noch de beoordeling van de aantrekkelijkheid van lichaamsdelen een verschil tussen de patiëntenpopulatie en de normaalpopulatie worden vastgesteld.

Discussie

In dit onderzoek is gepoogd om een eerste aanzet te geven tot het verrichten van seksuologisch onderzoek bij brandwondenpatiënten met perineumletsel. Hoewel het hier een zeer kleinschalige pilot-study betrof, kan toch van een aantal interessante bevindingen worden gesproken, met name ten aanzien van de te volgen procedures in de toekomst. Zo maken de cijfers van de patiëntenselectie- en respons duidelijk dat van alle potentiële deelnemers uiteindelijk slechts een zeer beperkt aantal (5 van de 15 aangeschreven patiënten tussen de 17 en 65 jaar) uit zichzelf zal deelnemen. Wil men de representativiteit van de steekproef verhogen, dan zal men specifieke maatregelen ter verhoging van de respons moeten treffen. Prospectief onderzoek zal mogelijk de betrokkenheid van patiënten bij dit onderwerp verhogen, mede door een intensievere band met de onderzoekers. Het beperkte aantal uiteindelijke deelnemers maakt duidelijk dat prospectief onderzoek alleen zinvol is als het multi-centered plaatsvindt. Hoewel het aantal observaties in deze studie te klein is om er conclusies aan te verbinden lijken patiënten die de initiële verbrandingsfase te boven komen, in het algemeen goed te functioneren. Functieverlies van de anus of de tractus urogenitalis kwam in onze studie niet voor en ook het vermogen tot seksuele opwinding en orgasme lijkt betrekkelijk intact te blijven. Het verlies van genitale

sensaties lijkt de seksuele respons als geheel weinig te beïnvloeden. Toch blijkt uit het contact met de patiënt dat, als men er oog voor heeft en er ruimte voor biedt, seksualiteit wel degelijk een onderwerp van zorg is voor een aantal patiënten of ouders van patiënten. In hoeverre deze conclusie terecht is en hoe relevant onderzoek naar seksualiteit bij brandwonden op andere locaties (bijv. aangezicht en borsten) relevant is, zou mogelijk kunnen blijken uit een enquête onder leden van de Vereniging van Brandwondenpatiënten. Prospectief vergelijkend onderzoek zou kunnen uitwijzen of seksualiteit bij patiënten met brandwonden ernstiger of anders gestoord is dan bij patiënten met andere aandoeningen. Vergelijking van brandwondpatiënten onderling zou locaties kunnen aantonen die van groter belang zijn op de seksualiteit dan andere. Ook vergelijkend onderzoek op verschillende tijden na het verbrandings-trauma zou informatie op kunnen leveren over de ontwikkeling van psycho-seksuele problemen. Gezien de bovengenoemde problematiek moet de belangrijkste conclusie van dit onderzoek dan ook zijn dat meer uitgebreid onderzoek naar de gevolgen van brandwonden voor het seksueel functioneren wenselijk is.

Summary

Sexual functioning after burns of the perineum; a pilot-study.

A pilot-study for the psycho-sexual effects of burns was performed as part of a retrospective case study describing the physical and functional results of 68 patients with burns of the perineum and genitals. A sexual questionnaire was presented to 15 patients. Methods and the results of the sexual assessment are evaluated. More study on sexuality after burn trauma is wanted and feasible.

Literatuur

- Alghanem, A.A., R.L. McCauley, M.C. Robson, R.L. Rutan en D.N. Herndon (1990). Management of pediatric perineal and genital burns: twenty-year review. *Journal Burn Care and Rehabilitation*, 11: 308-311.
- Cobb, N., G. Maxwell en P. Silverstein (1990). Patient perception of quality of life after burn injury. Results of eleven-year survey. *Journal Burn Care Rehabilitation*, 11: 330-333.
- McDougal, W.S., H.D. Peterson, B.A. Pruitt en L. Perskey (1979). The thermally injured perineum. *Journal of Urology*, 121: 320-324.
- Peck, M.D., M.A. Boileau, B.J. Grude en D.M. Heimbach (1990). The management of burns to the perineum and genitals. *Journal Burn Care and Rehabilitation*, 11: 54-56.
- Weijmar Schultz, W.C.M. en H.M.B. v.d. Wiel (1991). Sexual functioning after gynaecological cancer treatment. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.